

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1196126/3

בבית הדין הרבני האזורי ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אוריאל לביא – אב"ד, הרב מרדכי מזרחי בר אור, הרב מאיר פרימן

התובע: פלוני (ע"י ב"כ ממשרד א. זיסמן שני - משפט וגישור - חברת עורכי דין).

נגד

הנתבעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד אורי דניאל)

ובעניין

המבקשות: פלונית וחברה פלונית (ע"י ב"כ עו"ד עדי חן)

הנדון: דיון בבית ה"ד בחלוקת רכוש הרשום על שם צד ג'

החלטה

בפני בית הדין תביעת הבעל לחלוקת הרכוש, ויצוין לדיון הראשון שהתקיים ביום כ"ג טבת תשע"ט (31/12/2018) שבו הוסכם שהרכוש ואיזון המשאבים יחולקו בהתאם להוראות חוק יחסי ממון.

הצדדים לאחר הגירושין, ותלויה ועומדת לדיון בקשת הנתבעת שבית הדין ידון ברכוש הרשום על צד ג', ובפני בית הדין בקשת אותו צד ג', פלונית וחברת פלונית בע"מ, להלן "המבקשות", המביעות התנגדות לדיון בבית הדין בזכויות ממון הרשומות על השם שלהן. לאחר עיון בחומר שהוגש נחלקו הדעות בבית הדין.

דעת הרוב

לאחר העיון בטענות הצדדים מחליט בית הדין:

אמנם מההיבט העקרוני נתונה לבית הדין הסמכות לדון בסכסוך שבין האיש והאשה בחלוקת הרכוש בכל הקשור לרכוש של אחד מהם או של שניהם, הן המצוי בידי אחד מהצדדים הן המצוי ברשות צד ג'.

דא עקא שפסיקת בית הדין אינה יכולה לחייב צד ג'. במידה ויפסק שלבעל זכויות ממון בחברות שבבעלות המבקשות, פסק הדין לא יחייב את המבקשות להעביר זכויות ממון לאיש או לאשה, אלא יוכל לשמש כפסק דין הצהרתי בין הצדדים בלבד לצורך ההתחשבנות ועריכת האיזון בזכויותיהם.

כאמור, מסגרת הדיון בבית הדין עפ"י חוק מצומצמת לדיון שבין שני הצדדים בלבד, ולא ניתן לצרף צד ג' לדיון במעמד של "בעל דין" היכול להציג טענות ולעמוד על זכויותיו אלא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

במעמד של עד בלבד. עפ"י ההלכה לא תהיה תועלת בעדות המבקשות בהיותן במעמד ההלכתי של "נוגע בדבר" הפסול לעדות, מלבד טעמים נוספים המונעים מבית הדין עפ"י ההלכה לפסוק עפ"י עדות זו. בנסיבות אלו, אם בית הדין יקבל את הבקשה לדון ברכוש הרשום על שם המבקשות במגבלות הנזכרות, ובהתחשב שלא ניתן לאכוף עליהן מעמד של "בעל דין" בניגוד לרצונם וללא הבהרה מתאימה שזהו מעמדן המשפטי, יהיו לדיון המבוקש על ידי האשה שתי השלכות שליליות:

ראשית, יהיה זה דיון לוקה בחסר בהגדרתו, עקב העדר מעמדו של אותו צד ג', המבקשות, כבעל דין לכל דבר, עם השלכות העלולות לפגוע פגיעה שיש בה ממש ביכולתו של בית הדין לעשות צדק ולהוציא דין אמת לאמיתו ביחס לשני בעלי הדין דנן.

שנית, אם בית הדין ייעתר לבקשה הרי בכך בית הדין כופה על הצדדים לנהל מערכת דיונים כפולה באותו נידון. האחת בבית הדין, כשההשלכות מהדיון יהיו רק לבעלי הדין דנן. ומאחר שהפסיקה שתינתן בבית הדין לא תוכל להוות "מעשה בית דין" המשליך על המבקשות, והמחייב אותן, הצדדים יאלצו לנהל מערכת דיונים נוספת בבית המשפט ביחס לאותו רכוש, שבה המבקשות תצורפנה כבעלי דין לכל דבר וענין. במתכונת דיונים כזו קיים עיוות דין, כפל השקעת משאבי זמן יקרים והוצאות.

יתירה מכך, עפ"י חוק יחסי ממון הזכויות שהאשה צברה בנכסי הבעל בתקופת הנישואין הינן זכויות אובליגטוריות, ואינן זכויות הקנויות לה מעת יצירתן, והן אמורות להבשיל לידי זכויות הקנויות לה רק לאחר פקיעת הנישואין. ככל שבעת פקיעת הנישואין עולה הטענה שהרכוש הרשום על שם צד ג' שייך לבעל והינו בר איזון בין הצדדים הדבר ברור שהסדר ההגיוני והתקין של הדיונים הינו קודם להשלים את בירור מערכת יחסי הממון שבין הבעל לאותו צד ג', דהיינו למבקשות. ורק לאחר שבירור זה יושלם ויינתן פסק הדין, ניתן יהיה להמשיך ולקיים את הדיון שבין הצדדים דנן. יתכן מאד שלבעל אין עניין בבירור יחסי הממון שבינו לבין צד ג', על כן במסגרת אותו דיון תצורף האשה כצד נוסף גם לדיון זה, אך בנסיבות המתוארות דיון זה אינו יכול להתקיים בבית הדין ומן הכרח שבעת הזו מסגרת הדיון בבית הדין תצומצם לרכוש ולזכויות ממון הרשומים על שם אחד הצדדים או על שם שניהם. לא יתקיים דיון על רכוש הרשום על שם המבקשות או כל צד ג' אחר אלא לאחר שיושלם הדיון שבין הבעל לאותו צד ג', ותינתן החלטה אודות היקף זכויות הממון של הבעל ברכוש הרשום על שם אותו צד ג'.

אמנם כבר ניתן צו לגילוי מסמכים גם ביחס לרכוש המצוי בידי צד ג'. צו זה ניתן במסגרת סמכות בית הדין שהובהרה בסעיף ד' להחלטה מיום כ"ד טבת תשע"ט (01/01/2019) ולצורך בירור התביעה שבין שני הצדדים דנן. אך בנסיבות שהתבררו כעת וככל שהדבר נוגע לדיון המהותי ביחס לרכוש הרשום על שם צד ג', הקביעה היא כאמור.

התייחסות לטענת עמיתנו בדעת המיעוט:

א. טענתו שלא תהיה מערכת כפולה של דיונים בעת הזו אין לה בסיס מוצק בטרם התקיימו הדיונים במכלול הרכוש, לרבות הרכוש הנטען על ידי האשה כרכוש משותף והמוחזק בידי צד ג'.

ב. יתכן מאד שאין זהות אינטרסים בין הבעל למבקשות, וכלל לא ברור שהבעל יוכל לייצגן, ושטענותיו ייחשבו כטענותיהן. בכל מקרה, גם לו הייתה זהות אינטרסים, ייצוג כזה יוכל

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

להיעשות רק בכפוף להסכמתן ולסמכות בית הדין בעניינן, וכן הגדרתן ע"י דעת המיעוט כבעל דין תיאורטי בלבד, אינה יכולה להתקבל.

ג. בנסיבות המתוארות שקיים חשש שלא ייעשה צדק עם הצדדים עקב המגבלות המובנות בדיון המבוקש, כאמור, לא נאמרו ההלכות הפסוקות בחו"מ סי' יב סעיף א' וסי' כו סעיף א', אלא אדרבה מוטל על הדיין שלא לדון בין הצדדים. ועיין בשו"ת מוהרא"ל צינץ סי' ל' אות ד' שאין לבית הדין לדון בין הצדדים כשקיים חשש שלא יהיה בפני בית הדין כל המידע המשפטי הנחוץ לפסיקת הדין כראוי, ובית הדין עלול לבוא לידי עיוות דין, אלא ידונו בערכאות ששם יהיה בפני הערכאות המידע המשפטי לאשורו, ע"ש במש"כ:

"ואין לומר ירד עמו בדייני ישראל ונפסוק לו כפי דיניהם וכמ"ש רמ"א סימן שס"ט, דהא ליתא אלא בדין מבורר שאנו בקיאים בדיניהם כיצד הוא, או אפשר לבררו בקל, אבל בענין שנוגע בעמק משפט... כ"ש שהב"ד אין יכולין לברר דינם אלא ע"פ טוענים ומליצים והרי אפילו המליצים עצמם כל מליץ מחזיק צד שלו שהוא יהי' הזוכה, א"כ פשיטא שראובן מוכרח לברר זכותו בדיניהם ואין עסק לב"ד של ישראל בכך כלל."

דהיינו כשקיים אצל בית הדין חשש לעיוות דין, כגון בנידון תשובת מוהרא"ל צינץ, עקב החשש שהוראות החוק אינן ברורות לבית הדין לאשורו, או בנידון דנן שטרם הושלם הדיון שבין הבעל למבקשות, עדיף שבית הדין יסלק עצמו מדיון העלול שלא יביא לברור האמת אלא לעיוות הדין, וסביר מאד שכך יהיה בהיעדר צד ג' העומד על זכויותיו והטוען את טענותיו. הסתלקות זו נועדה כדי שהתביעה תתברר בביהמ"ש במסגרת דיונית הכוללת את שלושת הצדדים, כשבמסגרת כזו ניתן להביא לברור העובדות כמתחייב, וכידוע, כשאחד מבעלי הדין מודיע לביה"ד על סירובו לדון בדין תורה אין את האיסור המפורש בחו"מ סי' כו ס"א.

וע"ע שם בתשובת מוהרא"ל צינץ שאם יש שלושה בעלי דין, ואחד מהם הלך לערכאות לתבוע את השני, אין מקום שבית הדין ידון בחלק אחר של הדיון שבינו לבין בעל דין שלישי, כשבית הדין אינו יכול לדון בכולו, בנסיבות שבהן הדיון בין שני הצדדים המסכימים לדון בדין תורה יוכל להתברר כראוי רק לאחר השלמת הדיון בין התובע וצד ג' המתקיים בערכאות, וז"ל:

"זה מ"מ פשיטא שלא יש לשמעון עסק משפט עם ראובן כל זמן שלא יברר זכותו נגד לוי, ומי יוכל לדון על לוי שלא בפניו. וכל זמן שלא זכה שמעון כנגד לוי בדייני ישראל, אין עסק משפט כלל בין שמעון לראובן ואי אפשר שידינו ביניהם הב"ד כלל, נמצא שמה שלא רצה לעמוד עם לוי בדייני ישראל הוא כאילו לא רצה לעמוד עם ראובן בדין כלל. ואילו היה שמעון מציע דבריו לפני ב"ד והיו הב"ד נזקקין לשמוע דבריו מאחר שצווח שראובן לא רצה לעמוד עמו בדייני ישראל, א"כ הב"ד היו אומרים לו שצריך לדון עם לוי בדייני ישראל בטרם ידון עם ראובן כלל, ואחר שלא נתרצה לעמוד עם לוי גם ראובן א"צ לעמוד עמו בדייני ישראל שמשפט אחר להם ומדויל ידי' משתלם."

הרי שמוהרא"ל צינץ הורה שאין טעם שבית הדין יתכנס לדיון בתביעות שבין שמעון לראובן, כל עוד הדיון שבין שמעון ללוי המתנהל בערכאות, אינו מתברר בבית הדין יחד עם הדיון שבין שמעון לראובן. על אותו משקל יש לקבוע גם בנידון דנן. דהיינו: אמורות להתנהל שתי מערכות דיונים, האחת בין הבעל למבקשות אודות הזכויות הקנייניות ברכוש הרשום על שמן, והשניה בין הבעל והאשה. עפ"י סדר ההליך הדייני התקין, מקומו של הדיון השני הוא רק לאחר השלמת ברור מערכת הדיונים הראשונה, ולאחר שיינתן פסק דין במערכת יחסי הממון שביניהם, אם קיימת או לא, ומה היקפה. רק לאחר השלמת הדיון וכתוצאה מהפסיקה שתינתן,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יוכל להתחיל הדיון בתביעת האשה לחלקה בזכויות הממון הרשומות אצל המבקשות. על כן מאחר שהמבקשות ממאנות להצטרף לדיון בבית הדין לבירור מתכונת יחסי הממון שבינן לבעל, וגם קיימת לכך מניעה משפטית, כאמור, בנסיבות אלו לא ניתן לקיים בבית הדין את הדיון השני בין הצדדים דנן בטרם הושלם הדיון הראשון, וכפי שקבע מוהרא"ל צינץ בנידון שלו, וכאן קיים יסוד סביר לחשש שדיון במתכונת המבוקשת על ידי האשה יביא לעיוות הדיון. אמנם קיים הבדל בין המקרים שבנידון מוהרא"ל צינץ שמעון הוא שמסרב לדון בדיני ישראל עם לוי, ולכן כתב שאינו יכול לכוף את ראובן לדון עמו, וכמו שסיים "ומדויל ידי' משתלם", ואילו כאן, האשה ברצונה היתה דנה בכל בביה"ד, עכ"פ הצד השווה בין המקרים, שבית הדין מנוע מלדון דיון חלקי הלוקה בחסר בהיעדר דיון בין צד ג' לאחד מבעלי הדין דנן עקב מגבלה משפטית.

ד. פסקי הדין שהביא עמיתי בדעת המיעוט אינם סותרים את האמור לעיל מההיבט העקרוני של הסמכות העקרונית של בית הדין לדון בין הבעל לאשה, המוסכמת עלינו. אלא השאלה נותרה במישור ההתנהלות המעשית המשתנה מתיק לתיק בהתאם למאפיינים המיוחדים שבכל מקרה לגופו. אם בתיקים שבאותם פסקי דין, שפרטי התיקים לאשורן אינם ידועים לנו, בית הדין היה סמוך ובטוח שיעלה בידו להגיע לחקר האמת ולא חשש לעיוות הדיון, אין בכך ללמד דבר על מקרה דנן לפי נסיבותיו.

עד כאן דעת הרוב.

דעת המיעוט

רקע

הצדדים התגרשו בבית הדין, לאחר שהאיש תבע תביעת גירושין. לתביעת הגירושין האיש כרך כדין את עניין חלוקת הרכוש, האשה הסכימה לסמכות בית הדין לדון בחלוקת הרכוש והגישה תביעות אגב בעניין רכוש הצדדים. עוד בטרם הגירושין התקיים דיון בחלוקת הרכוש, הצדדים הסכימו לחלוק ברכוש בהתאם לחוק יחסי ממון ואף קיבלו בקניין את הסכמתם. בית הדין ממשיך לדון בחלוקת הרכוש. לטענת האשה, בעלה לשעבר הבריח ממנה רכוש רב עת רשם זכויות, השייכות לצדדים, בחברה הרשומות על שם אמו ובחברה הרשומה על שם השותפה שלו. בית הדין החל לדון בטענות ולאחר שהוכח שיש חשש ממשי לטענת ההברחה, נתן הרכב בית הדין צו לגילוי מסמכים כנגד החברות שבבעלות האם והשותפה.

המבקשות בתיק הינה השותפה של הבעל לשעבר והחברה שבבעלותה. הוגשה בקשה מאת ב"כ המבקשות בה מבוקש שבית הדין יקבע שאין לבית הדין סמכות לדון בסכסוך, באשר סמכות בית הדין נתונה למערכת היחסים שבין בני הזוג בלבד ואין לבית הדין סמכות כלפי צדדים שלישיים. הבקשה הועברה לתגובת האשה. בתגובתה, האשה עומדת על כך שלבית הדין הסמכות לדון בסכסוך שלה עם בעלה לשעבר, במסגרת איזון הנכסים שביניהם, למרות המגבלה הקיימת כלפי צדדים שלישיים. הוגשה תשובה לתגובה. עתה בית הדין נדרש להכריע בשאלת הסמכות ובשאלת יכולת הדיון.

דיון

לאחר העיון בבקשה, בתגובה ובתשובה עולה שהסמכות לדון בסכסוך נתונה לבית הדין. קיימת יכולת מעשית לעשיית הצדק בדין ודברים שבין בעלי הדין הדנים בפנינו, היינו האיש והאשה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מאחר וקיימת סמכות לדון, ובידי בית הדין היכולת לעשיית צדק, ממילא חלה על בית הדין החובה לדון, וקיים איסור על הדיינים, הממונים לדון, להימנע מלדון דין הבא לפתחם. למעשה, בית הדין כבר גילה דעתו, שקיימת סמכות ויכולת לדון בעת שהוצא צו לגילוי מסמכים כנגד המבקשות, ואף ניתן עיקול. מפסיקת בית הדין הגדול ומפסיקת בתי הדין האזורי מוכח, שהמנהג הרווח בבתי הדין בישראל הוא לדון בדיני ממונות שבין איש לאשתו גם כשנשוא התביעה מוחזק בידי צדדים שלישיים, שאינם תחת סמכות בתי הדין, וכך מעשים בכל יום בבתי הדין. לבית הדין סמכות להוצאת צווים לגילוי מסמכים ולהטלת עיקולים, כנגד צדדים שלישיים, לאחר שהתבררה זיקה ברורה לסכסוך הנידון בבית הדין. עתה אפרט את האמור.

הסמכות לדון

אין מחלוקת שהסמכות לדון בסכסוך שבין האיש והאשה בחלוקת הרכוש, בכל הקשור לטענות הצדדים על רכוש הנמצא בידי אחד מהצדדים, נתונה לבית הדין מכח כריכה ותביעת אגב שנעשו כדין. טענת האשה שהאיש הבריח ממנה רכוש צריכה להתברר במסגרת הסמכות הנתונה לבית הדין לדון בסכסוך שבין הצדדים. במידה ואכן יוכח שהאיש הבריח מהאשה נכסים כטענת האשה ייווצר על האיש חיוב להשיב לאשה את הנכסים שהוברחו. החיוב הינו במערכת היחסים שבין הצדדים השוהים תחת סמכות בית הדין. מקום הימצאות הנכסים בפועל אינה מגרעת את סמכות בית הדין לדון בשאלה האם האיש הבריח מהאשה רכוש. הדיון הינו בשאלה האם חלה על האיש חובת השבת רכוש כלפי האשה. משל למה הדבר דומה, לתביעת אשה שטוענת שבעלה גנב ממנה נכסים והחביא אותם בכספת של השכנים. אם האשה תצליח להוכיח את דבר הגנבה, ניתן יהיה לחייב את הבעל לשלם לאשה את שהוכח שגנב ממנה, גם מבלי יכולת גביה מהנכסים הנמצאים בכספת. התשלום יהיה מנכסים אחרים הנמצאים אצל הבעל לאחר שתוכח הגנבה. כך בנדון דנן, האשה לא מבקשת לחייב את המבקשות להשיב לה מזכויותיה המוחזקות, לטענתה, בחברות הרשומות על שמן. האשה מבקשת לחייב את הבעל לפצות אותה בגין מעשה ההברחה, עניין הנתון לסמכות המצויה בידי בית הדין. עיקר ההליך הנחוץ לברור התביעה הוא במערכת היחסים שבין הצדדים, היינו האיש והאשה. האשה תצטרך להוכיח שהבעל אכן הבריח ממנה נכסים. אם האשה תעמוד בנטל הראיה הנדרש, תיווצר חבות על האיש לאזן את הנכסים שיימצא שהבריח מבלי שתהיה חשיבות למקום הימצאות הנכסים.

יכולת דיונית לעשיית הצדק

קיימת אפשרות מעשית לברור התביעה בבית הדין. משעה שהאשה טוענת שלבעל זכויות בנכסים הרשומים על שם צדדים שלישיים, היינו המבקשות, נטל הראיה להוכיח קיום נכסים שכאלה מוטל על האשה. האשה מודעת לכך ומבקשת שבית הדין ידון בסכסוך. בירור התביעה יכול להיעשות בבית הדין, כך שבאופן פורמלי המבקשות יופיעו למתן עדות בבית הדין. יובהר שפסיקת בית הדין אינה מחייבת צד ג' כל שהוא אלא רק את הצדדים הדנים בבית הדין, שהם האיש והאשה. במידה וייפסק שלאיש זכויות או בעלות בחברות שבבעלות אחרת פסק הדין לא יחייב את החברות להעביר זכויות לאיש או לאשה. פסק דין של בית הדין יהווה פסק דין הצהרתי ביחסי הממון שבין הצדדים, לצורך התחשבות ועריכת איזון בזכויות הצדדים. לכן גם לא תצטרך להיות התדיינות כפולה, שכן בית הדין יוכל לאזן את הזכויות, אם ימצאו, במסגרת חלוקת רכוש הצדדים. בכל מקרה, אין למנוע מהתובעת את זכותה לברור את התביעה רק בשל החשש לאי יכולת קיום פסק הדין. השיקול של מימוש פסק הדין נתון בידי התובעת, ומשעה שהיא מבקשת לקבל בבית הדין פסק דין הצהרתי, שוב חובת בית הדין להיזקק לתביעה לדון

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ולפסוק כיצד יש לאזן בזכויות הצדדים. האשה מודעת לכך שבמידה ופסק הדין של בית הדין יקנה לה זכויות יכולתה לגבות את הזכויות שיפסקו לה תהיה מצומצמת לגביה מנכסי האיש בלבד, ללא יכולת גביה מנכסי המבקשות. למרות ההגבלה האמורה, האשה מבקשת שבית הדין ידון בסכסוך. נראה שהאשה סבורה שיהיה מהיכן לפרוע חיוב שיפסק, כנראה מתוך חלקו של הבעל בשאר הרכוש. די בקיום אפשרות גביה הנראית סבירה בעיני התובע, כדי שתחול על בית הדין החובה להיזקק לתביעה. אך גם אם לא תמצא אפשרות לגביית פסק הדין שיינתן, אין בכך סיבה שלא להיזקק לתובעת בברור תביעתה כבקשתה.

בית הדין יוכל לעשות צדק למרות שהמבקשות אינן צד פורמלי בבית הדין. למבקשות חובת מתן עדות בהליך המתנהל בבית הדין בין הצדדים הדנים בחלוקת רכושם, ולכן יוכלו להיות מזומנות לדיונים, לפי מידת הצורך. לאיש ולמבקשות תישמר כל טענת הגנה אפשרית ובכלל זאת ניתן לאפשר למבקשות מתן ייצוג משפטי בהליך בבית הדין. לכל ברור שמבחינה מהותית המבקשות הינן בעלות דין באופן תאורטי בלבד, שכן פסיקת בית הדין אינה מחייבת אותן. מבחינה מעשית המבקשות יכולות להופיע בבית הדין במסגרת מתן עדות. נוכחות המבקשות כעדות בהליך המתנהל בבית הדין יאפשר להן ולאיש מיצוי כל טענת הגנה אפשרית.

מהאמור עולה שקיימת מסגרת דיונית, המצויה בסמכות בית הדין, שיש בה כדי לברר את התביעה. המסגרת ידועה ומוכנת לצדדים, העדפת האשה התובעת לידון בבית הדין במסגרת האמורה מחייבת את הצדדים באשר עניין חלוקת הרכוש נכרך לתביעת הגירושין כדין. לא נמצא כל פגם ביכולת עשיית הצדק בניהול ההליך באופן האמור. כך שהתביעה של האשה כנגד האיש, על זכויות שכביכול מחזיק בידי המבקשות, יכולה להתברר בבית הדין באופן שלאיש תעמוד הזכות לכל טענת הגנה הן מצדו הן מצד המבקשות, ולאיש יכולת לזמן לעדות את המבקשות. למבקשות יהיה מעמד פורמלי של נותנות עדות ומעמד מושאל של בעלות דין לצורך עשיית הצדק בין האיש והאשה עם יכולת לטעון כל טענת הגנה אפשרית.

חובת בית הדין להיזקק לדון

במקום שקיימת סמכות לדון בבית הדין, ונמצאת מסגרת דיונית מתאימה, שיש בה יכולת לעשיית צדק, מנוע בית הדין מלסרב לדון בהליך שבא לפניו. לדין קיים איסור להסתלק מהדין במקום שיכול לברור. סעיף 12 לחוק הדיינים, תשט"ו-1955 קובע:

”אין על דין מרות בעניני שפיטה זולת מרותו של הדין לפיו הוא דן.”

הציווי על הדיינים לדון נלמד מהאמור בספר דברים פרק א פסוק טז:

”וְאֵצְוָה אֶת שְׁפִטֵיכֶם בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר שְׁמַע בֵּין אֲחֵיכֶם וּשְׁפִטָתָם צְדָק.”

לדייני בתי הדין הרבניים מעמד של ממונים לרבים, בעניינים שבסמכות בית הדין. בשולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן יב סעיף א מבואר שקיימת חובה על הדיינים הממונים, להיזקק לדון, וכך נפסק:

”שנים שבאו לפניך לדין... ואם היה ממונה לרבים, חייב להזקק להם.”

מקור החיוב להיזקק לדון נלמד מהדרשה המובאת בספרי על ספר דברים פרשת דברים פסקא טז, על הפסוק שהוזכר (וראה באור הגר"א על ההלכה שהוזכרה), וכך נדרש הכתוב:

”בעת ההיא לאמר, לשעבר הייתם ברשות עצמכם עכשיו הרי אתם עבדים משועבדים לצבור.”

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הדיינים הממונים הינם בבחינת עבדים המשוועבדים לציבור ואין בכוחם להסתלק מלדון דין הנמצא בסמכותם שעה שקיימת מסגרת לניהול הדיון וקיימים הכלים לעשיית הצדק. זאת בנוסף לאיסור הקיים בהימנעות מלדון בבית הדין והיזקקות לערכאות אחרות, כמבואר בחושן משפט סימן כו.

בית הדין גילה דעתו

בתחילת ההליך, לאחר דיון בבית הדין, ניתן ביום כ"ד טבת תשע"ט (01/01/2019), צו לגילוי מסמכים כנגד המבקשות. הצו ניתן בהתאם לסעיף 3 לחוק בתי דין דתיים (כפיית ציות ודרכי דיון), התשט"ז-1956 הקובע את סמכות בית הדין להורות לצד ג' להגיש כל מסמך שברשותו ככל שהדבר נחוץ לבירור התביעה, ולאחר דיון בו הוכחה הרלוונטיות במידע המבוקש להליך. בית הדין הוציא את הצווים מתוך ההבנה שההליך של ברור זכויות האיש בנכסי המבקשות, יכול להתקיים בבית הדין, תוך עשיית צדק. בהמשך ההליך אף הוטלו עיקולים זמניים בהתאם לאמור בחוק בתי דין דתיים (כפיית ציות ודרכי דיון), התשט"ז-1956 סעיף 7 ג (א). למעשה יש כבר מעשה בית דין בהתחלת ההתדיינות עת הוצא צו לגילוי מסמכים וניתנו עיקולים. אין סיבה לחזור מהקביעה הראשונה וממעשה בית הדין. אם בית הדין היה סבור שישנה בעיה בעשיית הצדק, מדוע הוצאו צווי גילוי מסמכים שהסבו נזק למבקשות עת היו צריכות לפנות לבית הדין בבקשות לביטול הצווים ובבקשה הנוכחית? בית הדין היה יכול למנוע כל זאת אם היה מגלה מתחילה את דעתו שלא ניתן לקיים את ההליך בבית הדין. אלא, שצו גילוי המסמכים והעיקול הוצאו בצדק רב לאחר שבית הדין סבר שניתן לקיים הליך צודק בבית הדין, ולמען קיום ההליך הוצאו הצווים. הצווים הוצאו לאחר בחינת הנחיצות והנחת תשתית מספקת לזיקה הקיימת בין הבעל לבין החברות. מאחר שבית הדין החל בברור התביעה ובהוצאת צווים, עליו להשלים את מלאכתו, ואל לו להסתלק באמצע ההליך ולשנות את דעתו.

ההתנהלות בבתי הדין

המנהג הרווח בבתי הדין הוא לקיים דיון בין הצדדים שתחת חסות בית הדין גם אם הרכוש הנטען מוחזק או רשום על שם צדדים שלשיים. להלן מספר דוגמאות מפסיקת בית הדין הגדול ובתי הדין האזוריים במקרים הדומים לנידון דנן:

א. החלטת בית הדין הגדול בתיק מספר: 10906-21-1 מיום ט"ז שבט תשס"ז (04/02/2007), בפני הרבנים: הרב שלמה דיכובסקי שליט"א, הרב שלמה בן שמעון שליט"א והרב עזרא בר שלום שליט"א:

"בית המשפט למשפחה מוסמך לצרף לדיון גם חברות בע"מ שיש למשיב חלק בהן, ואילו בית הדין הרבני אינו יכול לעשות זאת. אכן, יש כאן בעיה, שבה אשם המחוקק, שהרחיב מאוד את סמכות בית המשפט למשפחה, והצר מאוד את סמכות בית הדין הרבני. אעפ"כ, כל עוד מוסמך ב"ד רבני לעסוק בעניני רכוש, לא ניתן לחוסמו בטענה שיש ערכאה שיכולה לדון בהיקף רחב יותר בנושא. הסמכות צריכה להיות נידונה לגופה, ולא היכן טוב או יעיל יותר להתדיין. היעילות אינה חזות הכל. זכותו של אדם בדיני משפחה לבחור לעצמו את הערכאה המתאימה, כל עוד שהחוק מאפשר זאת. ישנם מצבים שבהם יעיל יותר ומהיר יותר להתדיין דוקא בב"ד רבני, ובכל זאת לא נקבע משום זה שלבית המשפט אין סמכות.

יש לזכור כי בעלי הדין בבית הדין הרבני בדרך כלל הם בני הזוג בלבד. בית הדין דן ופוסק בדבר חלוקת הרכוש במישור היחסים שבין בני הזוג. הדין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הרצוי הוא שאם לסכסוך שבין בני הזוג יש נפקות לגבי צד שלישי, יוסמך בית הדין לצרף את הצד השלישי לדיון, כשם שבית המשפט לענייני משפחה רשאי להטיל את מרות סמכותו על צד שלישי, שאינו בן משפחה, כאשר צרופו לדיון יתרום לייעולו ולהכרעה בשאלות האמיתיות העומדות במחלוקת (וראו פסק דינו בקשר ליכולת לאכוף הליכי בזיון בית הדין על צד שלישי, ערעור 2769/ס"ג א"י נ' א"א, מצוי כעת ב- <http://www.rbc.gov.il/judgements/docs/24.doc>). יחד עם זאת, גם אם בית הדין אינו מוסמך לצרף צד שלישי לדיון, אין בכך כדי לגרוע מסמכותו של בית הדין להכריע בסכסוך במישור היחסים שבין בני הזוג עצמם. על דרך הכלל, גם בהעדר יכולת לצרף צד שלישי כבעל-דין בבית הדין הרבני, מוסמך בית הדין לכפות את התייצבותו של הצד השלישי כעד. בית הדין מוסמך לאכוף על הצד השלישי להמציא מסמכים שיש להם השלכה על הכרעת הדין במישור שבין בני הזוג. הכרעתו של בית הדין תהיה בגדר מעשה-בית-דין ביחס לבני הזוג עצמם. הצד המעוניין בדבר יוכל לעשות שימוש בפסק הדין של בית הדין לצורך בירור הסכסוך כלפי צד ג' בערכאה המוסמכת.

ב. החלטת בית הדין האזורי בתל אביב בתיק מספר 1-64-7228, מיום י"ב אייר תשס"ט (06/05/2009), בפני הרבנים: הרב נחום פרובר שליט"א, הרב שלום ביבי שליט"א והרב בנימין אטיאס שליט"א:

"העובדה שחלק מן הנכסים שבמחלוקת רשומים על שם צדדי ג', אינה יוצרת מחסום המונע מבית הדין לברר ולהכריע במחלוקת שבין הצדדים עצמם, וככל שלא יהיה שיתוף פעולה על ידי הצדדים השלישיים בבדיקות שיידרשו, יתן בית הדין צווים מתאימים. אם יהיה צורך, יאפשר בית הדין למבקשת לפנות לערכאה המוסמכת על מנת לקבל סעדים כלפי הצדדים השלישיים."

ג. החלטת בית הדין האזורי בבאר שבע בתיק מספר 12/1098252 מיום ביום י" בתמוז התשע"ז (04.07.2017), בפני הרבנים: הרב אהרן דרשביץ שליט"א, הרב עובדיה חפץ יעקב שליט"א והרב אברהם צבי גאופטמן שליט"א:

"אמנם, היה מקום לומר שכיון שמעורב כאן צד ג', אשר אין לביה"ד סמכות שיפוט כלפיו, שוב אין לביה"ד הסמכות לדון בשאלת הבעלות גם כלפי בני הזוג. מעין דברים אלו אנו מוצאים בפס"ד מביהמ"ש המחוזי ע"מ 546/00 טויטו נ' טויטו (פורסם בנבו, מיום 14.6.2001)... אך נראה לחלק בין המקרים. שם עיקר התביעה הייתה על עצם הבעלות בדירה, ולכן קבלת הבוררות של בית הדין הרבני אינה יכולה להעניק סמכות כאשר בראש ובראשונה מדובר בזכויות הרשומות ע"ש צד ג'. אולם, כאן עיקר התביעה היא של איזון משאבים, כאשר ממילא הצדדים עומדים בפני פירוק שיתוף. לזה, אין שאלת הבעלות בגוף הנכס משמעותית ועיקרית, אלא זכות האישה בשוויון לצורך איזון. שאלת הבעלות היא רק שאלת אגב לצורך הגדרת הזכות בשוויון... הרי שיש לביה"ד הסמכות לדון במישור היחסים של בני הזוג גם כאשר מדובר בנכס הרשום ע"ש צד שלישי."

ד. החלטת בית הדין האזורי בנתניה בתיק מספר 10/981077 מיום כ"ט באייר התשע"ז (06/06/2016), בפסק דין שכתב הרב חיים ו' וידאל שליט"א, אליו הצטרפו הרבנים הרב מיכאל עמוס שליט"א והרב שניאור פרדס שליט"א. בפסק הדין מובאת החלטת בית הדין הגדול בנדון:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"בין כך ובין כך, לביה"ד נתונה הסמכות לדון ולהכריע בטענות ובמחלוקת הרכושית שבין הצדדים. מעורבות של צד ג' (ככל שתהיה מצד מוכרת הדירה או עוה"ד שליווה את העסקה) בסכסוך שבין בני-זוג לא נוטלת מבית הדין את הסמכות לדון ולהכריע בסכסוך גופא ובאיזון המשאבים שבין בני הזוג, והחלטתו של ביה"ד תחייב את בני הזוג.

כך העלו חברי ביה"ד הגדול גם במקרה אחר תיק (רב'-גדול) 1-64-3508 פלונית נ' פלוני, (9.3.2010), שם נאמר בזה הלשון:

"מעורבות של צד ג' בסכסוך בין בני זוג אינה נוטלת מבית הדין את הסמכות לפסוק ולהכריע בסכסוך גופא ובאיזון משאבים בין בני הזוג עד כמה שהדבר ידרש. מעורבות זו רק מגבילה את תוצאות הפסיקה לבני הזוג ולא לצד ג'. ביהמ"ש למשפחה לעומת זאת מוסמך לצרף לתובענה צד ג' כאשר הדבר נחוץ לצורך בירור התובענה וההכרעה בה..."

ובהמשך:

"במקרה מתאים, אם בן הזוג האחר יצליח להרים את נטל ההוכחה כי לבן זוג זכויות ממוניות בחברה אך אלו הוברחו על ידי רישומן על שם צד שלישי בנאמנות, יוכל בית הדין לחייב את בן הזוג לשלם את שווי הזכויות או לאזן בדרך שבית הדין ימצא לנכון וצודק. החברות עצמן, כשם שהן נפרדות לעניין התחייבויותיהן כך הינן נפרדות לעניין הפסיקה. פסיקת בית הדין תחייב את בני הזוג ולא את צד ג' כאמור.

ובהתאם לאמור בית הדין יכול לפעול כדי לברר את זכויותיו של הבעל במגרש עליו בנוי בית הצדדים, על ידי הזמנת עדים הוצאת צווים ועוד, אלא שכאשר תינתן הפסיקה היא תחייב את בני הזוג בלבד."

אשר על כן אינני רואה מנוס מלקבל את טענת ב"כ הבעל כי ביה"ד מוסמך לדון בסוגיות הרכושיות שבין הצדדים ולקבוע בדבר יחסי הממון ביניהם גם כאשר במכלול הרכוש נכללות חברות בע"מ."

הפסיקה שהובאה מחזקת את הקביעה שאכן קיים מנהג ונוהל קבוע בבתי הדין, לפיו בתי הדין דנים, במסגרת חלוקת רכוש ואיזון בין בני זוג, גם כאשר הנכסים נמצאים בחזקת צדדים שלישיים.

התייחסות לדעת הרוב

א. דעת הרוב מסכימה לכך שקיימת סמכות ויכולת מעשית לדון בתביעה. החשש המובא בדעת הרוב אינו מובן, מדוע ההליך בבית הדין לא יאפשר עשיית צדק, עת תינתן אפשרות לכל טענת הגנה אפשרית הן לאיש כבעל דין והן למבקשות במסגרת מתן עדות, ובכלל זאת מתן אפשרות להעמדת ייצוג משפטי. כאשר בידי בית הדין יכולת עשיית צדק לפי ראות עיני בית הדין חל איסור להימנע מלדון.

ב. בית הדין אינו כופה על הצדדים לנהל מערכת דיונים כפולה. בית הדין דן בתביעה שבפניו כאשר ברור לכל שלא תתכן אפשרות אכיפת פסק דין מנכסים המצויים בידי המבקשות. התובעת מודעת לכך ובכל אופן מסתפקת בפסק דין הצהרתי לצורך האיזון בנכסים המצויים בידי הצדדים. סביר להניח, שאלמלא חשבה התובעת שאין ברכוש המצוי בידי הצדדים כדי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לבצע איזון, בהתאם לפסק דין הצהרתי שיינתן, לא הייתה בוחרת לדון בבית הדין. בנוסף, מפסיקת בית הדין הגדול עולה שאל לו לבית הדין להימנע מלדון בשל החשש שההליך הינו חלקי ויצטרך להיות מושלם בערכאה מוסמכת. כך בפסק דינו של בית הדין הגדול בתיק-10906-21 בדברי הרה"ג שלמה דיכובסקי שליט"א:

"הצד המעוניין בדבר יוכל לעשות שימוש בפסק הדין של בית הדין לצורך ברור הסכסוך כלפי צד ג' בערכאה המוסמכת."

ג. אין כאן הטעיה כאשר ברור לכל מהו המעמד המשפטי וההלכתי של כל המעורבים, כך שהצדדים הינם בעלי הדין, והמבקשות עומדות במעמד של עדות, כאשר באופן תיאורטי הן בעלות דין, ללא יכולת מתן פסק דין נגדן.

ד. הטענה שזכויות האשה הינן זכויות אובליגטוריות ואינן זכויות הקנויות לה מעת יצירתן אינה משמעותית עתה לאחר פקיעת הנישואין, עת האשה מבקשת פסק דין הצהרתי על היקף הרכוש לצורך ביצוע האיזון. במידה ותצליח להוכיח הברחה נכסים הדבר ישפיע על הבטלת זכויותיה בנכסים הפנויים המצויים בידי האיש.

ה. תשובת שו"ת מוהרא"ל צינץ בסימן ל', לאינה קשורה לנידון דנן משתי סיבות:

1. בתשובה האמורה מדובר בזכויות המגיעות לפי חוקי הערכאות שבית הדין אינו בקי בהן ולכן נמנעו מלדון בדבר שאינם בקיאים בו. אך בנדון דנן בית הדין בקי גם בקי לדון בסכסוך שבין הצדדים, כאשר נטל הוכחת ההברחה מוטל על האשה לפי הכלל שהמוציא מחברו עליו הראיה.

2. הדיון בתשובה האמורה עוסק בזכויות שיעבוד בקרקע, עליה קיימים מספר סכסוכים של צדדים נוספים. כך שלא ניתן להוציא פסק דין על זכות השעבוד בקרקע כאשר אותו שעבוד בקרקע נידון בסכסוך אחר שיש בתוצאותיו השלכה על זכות השעבוד בקרקע. בנדון דנן, המצב שונה לחלוטין. האשה לא מבקשת פסק דין על בעלות בחברה השייכת למבקשות. האשה רק מבקשת פסק דין הצהרתי על קיום חיוב בגין מעשה הברחה, על מנת לבוא בחשבון בחלוקת שאר הנכסים. על כן אין לחרוג ממנהג בתי הדין הרבניים בישראל המקיימים דיונים במקרים דומים.

ו. הובאו פסקי דין רבים של בתי הדין, מהם עולה שהמנהג הרווח בבתי הדין הוא לקיים דיונים בין איש לאשה גם אם הרכוש מוחזק אצל צדדים שלישיים. נידון דנן אינו שונה מכל אותם מקרים בהם הרכוש מוחזק בידי אחרים. לא מובן מדוע בנידון דנן קיים חשש שלא יעלה בידי בית הדין להגיע לחקר האמת, ומדוע קיים חשש לעיוות הדיון. נידון דנן אינו שונה מכל אותם מקרים רבים בהם דייני בתי הדין מקיימים דיונים, מגיעים לחקר האמת ללא עיוות דין, גם כאשר הרכוש הנידון מוחזק בידי צדדים שלישיים.

מסקנת דעת המיעוט

לבית הדין הסמכות והיכולת לדון בכל טענות האשה על רכוש הבעל, כולל טענות על רכוש המוחזק בידי צדדים שלישיים. דוחים את בקשת המבקשות להימנע מלדון בבעלות בחברה פלונית בע"מ. הדיון יתקיים בבית הדין, למבקשות יהיה מעמד פורמלי של נותנות עדות, האיש רשאי לטעון כל טענת הגנה אפשרית ביחס למבקשות ובכלל זאת תינתן אפשרות להעמיד למבקשות יצוג משפטי במהלך הדיונים. פסקי דין של בית הדין לא יחייבו את המבקשות, אלא יכולים להיות פסק דין הצהרתי באיזון המשאבים שבין הצדדים.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עד כאן דעת המיעוט.

מסקנת פסק הדין

הלכה כדעת הרוב, על כן בית הדין מחליט ברוב דעות:

א. מסגרת הדיונים בבית הדין בתביעה לחלוקת הרכוש היא הרכוש הרשום על שם שני הצדדים או על שם אחד מהם.

ב. בית הדין מנוע מלדון ביחס לרכוש וזכויות ממון הרשומים על שם צד ג', ואין מניעה שהדיונים ברכוש וזכויות ממון אלו יתקיימו בכל מסגרת חוקית אחרת היכולה לצרף את המבקשות כצד לדיון, כגון בורות המוסכמת על כל הצדדים, ובהיעדר הסכמה - בביהמ"ש לענייני משפחה.

ג. ככל שיושלם ההליך המשפטי בין הבעל והמבקשות שיתקיים במסגרת השיפוטית המוסמכת, וינתן פסק דין הקובע את מעמדו של הרכוש הרשום על שם המבקשות, אך לא יושלם ההליך בתביעות שבין הצדדים דנן, אין מניעה שהצדדים יחזרו לבית הדין להשלמת ההליך ולמתן פסק דין שיתייחס לזכויות האשה בזכויות הממון שנפסקו לטובת הבעל.

ד. החלטה זו תפורסם על ידי הנהלת בתי הדין לאחר השמטת פרטים מזהים של הצדדים וצד ג'.

ניתן ביום א' בתמוז התשע"ט (04/07/2019).

הרב מאיר פרימן

הרב מרדכי מזרחי בר אור

הרב אוריאל לביא – אב"ד